بسم الله الرحمن الرحیم

اطلاعات و غافل‌گیری

گردآوری و تدوین
معاونت پژوهش و تولید علم

دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی
مؤسسه چاپ و انتشارات
۱۳۹۵

عنوان و نام پدیدآور	: اطلاعات و غافل‌گیری/ گردآوری و تدوین معاونت پژوهش و تولید علم.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ٤٠٤ ص.
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: سازمان اطلاعاتی – تدابیر ایمنی
موضوع	: Intelligence service – Security measures
موضوع	: تروریسم - پیشگیری
موضوع	: Terrorism – Prevention
شناسه افزوده	: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی. معاونت پژوهش و تولید علم
شناسه افزوده	: دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی. مؤسسه چاپ و انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ٦ الف ۲س/ ۱۵۲۵ JF
رده‌بندی دیویی	: ۳۲۷/۱۲
شماره کتابشناسی ملی	: ٤٣٥٨٣٨٠

مشخصات

عنوان: اطلاعات و غافل‌گیری

گردآوری و تدوین: معاونت پژوهش و تولید علم

ناشر: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵

نوبت چاپ: اول

بها: ۱٦۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-٦۰۰-۷۸۱۳-۱٤-۰

شماره تلفن: ۲۲٤٦۹۷۳۹

تهران: صندوق پستی ۱٤۳۸-۱٦۷٦٥

مقدمه ناشر

غافل‌گیری اطلاعاتی یکی از موضوعات مهمی است که در ادبیات اطلاعاتی جایگاه نسبتاً مهمی به خود اختصاص داده است. یکی از اصلی‌ترین نقش‌های سرویس‌های اطلاعاتی، نقش شناختی آنهاست. بدین معنی که سرویس‌های اطلاعاتی به عنوان بخشی از نظام‌های سیاسی، نقش دیده‌بان مسئولی را دارند که ممکن است حیات یا منافع حاکمیت‌ها را با چالش مواجه سازند. در واقع نقش سرویس‌های اطلاعاتی ایجاد نوعی از پیش‌آگاهی در شرایط عدم قطعیت می‌باشد که تصمیم‌سازان و مدیران سیاسی را پیش از وقوع بحران‌ها نسبت به پیشگیری از آن یا کاهش آسیب ناشی از وقوع آنها توانمند سازد.

شکست یا غافل‌گیری اطلاعاتی زمانی رخ می‌دهد که سیستم، قادر به پیشگیری کامل از بحران یا مدیریت پیشینی شرایط برای کاهش آسیب‌های ناشی از بحران نباشد. در این خصوص مباحث مختلفی مطرح است که آیا این شکست صرفاً زمانی است که اطلاعات قادر به پیش‌بینی نگردیده یا موارد دیگری نظیر بی‌توجهی و بی‌اعتمادی سیاست‌گذاران به پیش‌بینی‌ها علی‌رغم صدور هشدار، یا ناتوانی در مدیریت شرایط علی‌رغم صدور و پذیرش هشدار نیز منجر به شکست اطلاعاتی می‌گردد. قضاوت در این موارد هر چه باشد، متغیرهایی در این میان خودنمایی می‌کنند که در مطالعه غافل‌گیری‌ها و شکست‌های اطلاعاتی بایستی مورد توجه قرار گیرند. یکی از این متغیرها که کتاب حاضر نیز روی آن تأکید نموده است، میزان پذیرش سیاست‌گذار نسبت به هشدار اطلاعاتی است. نگارنده معتقد است اگر سطح پذیرش سیاست‌گذار نسبت به هشدار اطلاعاتی پایین باشد،

دقیق‌ترین هشدارها نیز مانع از شکست نخواهند بود و برعکس اگر سیاست‌گذاران پذیرای هشدارها باشند، هشدارهای نه‌چندان دقیق نیز قابلیت پیشگیری از شکست را دارند.

امروزه با توجه به متکثر و چندوجهی شدن مقوله‌های امنیتی و اطلاعاتی، امکان پیش‌بینی بحران‌ها و مخاطرات امنیتی و اطلاعاتی با روش‌های سنتی با مشکل مواجه گشته است. توسعه افقی سرویس‌های اطلاعاتی به اندازه‌ای که ظرفیت تمام این مقوله‌ها را در حد اعلا داشته و قادر به پیش‌بینی در تمام حوزه‌ها باشد تا حدودی دور از ذهن و غیرمنطقی است. در عوض با الگوگیری از سیستم‌های پیش هشدار، تلاش می‌شود مسیر پیش‌بینی به صورت معکوس طراحی و دنبال شود. یعنی با شناخت محیط و بررسی سناریوهای محتمل بحران و احصاء چک لیست علایم هر سناریو، سطح تغییرات این علایم به صورت مستمر رصد شده و با تحلیل الگوی این تغییرات، وقوع هر کدام از سناریوها پیش‌بینی می‌گردد.

لذا موضوع دیگری تحت عنوان دسته‌بندی هشدارها نیز مطرح می‌گردد. هشدارهای اطلاعاتی یا هشدار استراتژیک هستند یا هشدار تاکتیکی. هشدارهای استراتژیک بر اساس بررسی و تحلیل متغیرهای محیطی کلان به دست می‌آیند و هر چند در فهم مخاطرات و چالش‌های محتمل بسیار مهم و حیاتی هستند، اما قابلیت عملیاتی ندارند و نمی‌توان براساس آنها پیش‌بینی و برنامه‌ریزی عملیاتی نمود، به عنوان مثال بررسی متغیرهای کلان محیط امنیتی مشترک بین جمهوری اسلامی ایران و کشور عربستان در شرایط فعلی می‌تواند منجر به تولید این گزاره گردد که ما ممکن است با این کشور در یک بازه زمانی میان مدت چالش‌های ممی داشته باشیم. اما دریافت‌کننده این هشدار هیچ مسیر مشخص عملیاتی و تصویر دقیقی از آنچه که در میدان عمل ممکن است اتفاق بیافتد نداشته و به همین دلیل قادر به برنامه‌ریزی برای ممانعت از مخاطرات محتمل یا کاهش میزان آسیب‌های آن نمی‌باشد. اما در نقطه مقابل، هشدار تاکتیکی مبتنی‌بر اطلاعات میدانی و دقیق بوده و قادر است ماهیت، گستره و زمان و مکان احتمالی وقوع بحران را با درصدی

از احتمال پیش‌بینی نماید. فرض کنید در همان مثال قبلی، وزارت اطلاعات براساس تحلیل اطلاعات پنهان و اشراف عملیاتی به این نتیجه برسد که عوامل تروریستی مرتبط با سرویس اطلاعاتی عربستان در حال برنامه‌ریزی و تمهید عملیات انتحاری و بمب‌گذاری علیه سفارت جمهوری اسلامی ایران در کشور الف می‌باشند. در این وضعیت هشدار تاکتیکی این خواهد بود که سفارت ایران در کشور الف در روزها یا هفته‌های آتی با خطر اقدام انتحاری مواجه است و طبیعتاً سیاست گذار نیز در صورت پذیرش هشدار یا به افزایش ضریب حفاظتی سفارت مربوطه و یا تخلیه آن از پرسنل و اسناد دیپلماتیک اقدام خواهد نمود.

مطالعه کیس‌های شکست اطلاعاتی یکی از زمینه‌های بسیار رایج در ادبیات اطلاعاتی به منظور یافتن علل غافل‌گیری‌ها و شکست‌های اطلاعاتی است. کتاب‌ها و مقالات و گزارشات کمیسیون‌های موسوم به «کمیته‌های شکست» از متورم‌ترین حوزه‌هایی است که در آن آثار فراوانی در بررسی علل شکست‌های اطلاعاتی قابل دستیابی است. از ماجرای حمله غافل‌گیرانه ژاپن به ناوگان دریایی ایالات متحده آمریکا در پرل هاربر در جریان جنگ جهانی دوم گرفته تا حادثه ۱۱ سپتامبر و انفجار برج‌های دوقلوی سازمان تجارت جهانی به عنوان یکی از نمادهای قدرت آمریکا.

اما باید توجه داشت که شکست‌های اطلاعاتی تنها یک روی سکه هشدار اطلاعاتی است و مطالعه آنها صرفاً می‌توان طراحان اطلاعاتی را نسبت به دلایل سکه آگاه سازد. روی دیگر این سکه که در شناسایی عوامل موفقیت اطلاعاتی مفید فایده است کمتر مورد توجه قرار گرفته و علت آن نیز تا حد زیادی مشخص است. بسیاری از تلاش‌های موفق پیش‌بینی و هشدار اطلاعاتی یا به کلی فاش نمی‌شوند و یا اگر ذکر کلی از موضوع آنها مطرح گردد، به دلیل لو نرفتن شگردهای به کار رفته در شناسایی و پیش‌بینی آنها بسیار مبهم و محدود بیان می‌شوند.

یکی از امتیازات این کتاب توجه به کیس‌های موفق اطلاعاتی در پیش‌بینی و صدور

هشدار اطلاعاتی است. کتاب حاضر ضمن بررسی جزئی و گام به گام چند عملیات بزرگ و مهم شکست و موفقیت اطلاعاتی، معیارهایی را به عنوان علل شکست و موفقیت این اقدامات استخراج و تعداد ۲۲۷ مورد ریز و درشت موفقیت اطلاعاتی را براساس این معیارها بررسی نموده و نهایتاً نظریه خود موسوم به «نظریه اقدام پیشگیرانه» را پیشنهاد نموده است. براساس این نظریه دو عامل کلیدی برای موفقیت اطلاعاتی و پیشگیری از حملات وجود دارد: اول وجود هشدار تاکتیکی با اطلاعات دقیق و نسبتاً قابل اتکا و دوم میزان پذیرش بالا در سیاست‌گذاران و دریافت‌کنندگان هشدار.

این کتاب آموزه‌های نظری و دانشگاهی را با تجربیات عملی درهم آمیخته و ضمن مطالعه کیس‌ها و جریانات مختلف، علل شکست‌ها و موفقیت‌های اطلاعاتی را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. لذا مطالعه این اثر برای پژوهشگران و دانشجویان راهگشا و مفید فایده می‌باشد.

معاونت پژوهش و تولید علم

فهرست مطالب